

Ifj. Zitterbarth Mátyás

Ifj. Zitterbarth Mátyás a család harmadik generációjaként az egyik legismertebb építésze lett a pesti klasszicizmusnak. A legidősebb Zitterbarth a XVIII. század végén tűnt fel. A következő, aki János volt, már Bécsben tanult s a múlt század első évtizedeiben több lakóépületet, templomot tervezett. Idősebb Zitterbarth Mátyás, Jánossal közel egyidős volt. 1804-ben kérte felvételét a pesti céhbe.

A pesti megyeháza

A pesti megyeháza udvara

Fia, Mátyás aki 1803-ban született, szintén az építészeti pályát választotta. Egyszerű módon tervezett, de mégis látványosan. Legismertebb épülete az egykori pesti Nemzeti Színház volt. Megépítése sokak összefogásának eredménye.

Az egykori Nemzeti Színház

Az első színház Pesten a német színház volt. A bécsi Aman kezdte tervezni, majd Pollack folytatta. A pesti magyar színházra több építész csinált tervet s több helyszínre, de egyik sem valósult meg. A Kirakodó-térre, a Dunapartra szánták, de végül is a falakon kívülre került. 1835-ben kapta Zitterbarth a megbízást, hogy a hatvani kapunál lévő telekre tervezze meg.

Nem érte el a Német Színház pompáját, de építészeti értéke egyszerűségében is meggyőző volt. A zárt tömegű épület főhomlokzata szoborfülkékkel, korinthuszi stílusú lizénákkal, domborműves frízzel és kocsis áthajtós előépítményen terasszal volt tagolt. Főpárkányán magas attika ült.

A pesti Vármegyeházát már a század elején elkezdték építeni s 1832-ben Hofrichter József közreműködésével elkészült az egyik épületszárny. Zitterbarth építészeti legjobban értékelhető alkotása az 1838-tól tervezett továbbépítés volt. A nyugati oldalra néző részt tervezte, a főhomlokzatot. Ez az oldal nyugatra nézett s a délután beeső nap sokáig súrolt fényben érte. A szűk városi utcában a klasszicizmus hagyományos középrizalitos palotahomlokzat megoldása megoldhatatlannak tűnt, az építész mégis sikeresen dolgozott. A négy-négy tengelyes oldalhomlokzat elé, kis kiüléssel, nyolcoszlopos portikuszt helyezett. A Pesten elterjedt, szemöldökmagasságba helyezett ívsorral kapcsolt vállpárkánnyal díszített földszinti nyílássor felett határozott osztópárkány helyezkedett el. Felette a középrizaliton gazdagon tagolt korinthuszi oszlopok között korlátos erkélyek alakultak ki, stílusos főpárkány és timpanon alatt. Az így kialakuló fény-árnyékhatás teljes értékű középrizalítot varázsolt a szűkös körülmények ellenére is. A megyeház udvara méltó a külsőhöz. A földszinti, ívsoros nyílások felett nyitott oszlopokkal tagolt folyosó vonult körbe, további két szinten.

- 1837 - megnyílt a Pesti Magyar Színház a város külterületén, a Kerepesi úton, a mai Rákóczi út elején. Tervezője **Zitterbarth Mátyás**. A felépítése körülötte csatározásokról most ne ejtsünk szót, tény, hogy 1840-től ez lett nevében is a Nemzeti Színház, mely akkor még a drámák mellett opera, balett és népszínházi előadásokkal is megörvendeztette a nagyérdeműt. A mai Astoria sarkon 1875-ben bérházat építettek hozzá, és ezzel együtt bontották le 1913-ban.

PROLÓG

“Ifjú valék, midőn e ház falát / Épülni vártam, s bíztak mindenek / Azóta elhagyott az ifjúság... de áll a ház” – Vörösmarty Mihály sorai az *Árpád ébredése* című ünnepi jelenetének szárnyaló pillanataként az Öreg monológjában hangzott el 1837. augusztus 22-én a Pesti Magyar Színházban. Hosszú és változatos anyagi, közügyi küzdelmek nyomán Földváry Gábor, Pest megyei alispán szívós és áldozatos szervezőmunkájának eredményeként Zitterbarth Mátyás építőmester a párizsi Odéon Színház oszlopos épületének mintájára építette fel a magyar reformkor nyelverősítő, -honosító és szellemlegetítő otthonát. Széchenyi István ugyan szebbet álmodott az Akadémia közelébe, a Duna-partra; mert a Grassalkovich Antal herceg által ajándékozott telek a Kerepesi úton csapszékek, sáros, mocsaras és kukoricás határolta tájban állt. 1835-ben indult az építkezés, s mint Jókai Mór *Kárpáthy Zoltán* című regényének első fejezetében oly láttatóan megírta: mennyi kétség, hitetlenség, gáncsoskodás közepette épült, és sietősen is, hiszen 1837. augusztus 22-én, a nyitás délelőttjén még “aki keze-lába kockáztatásával betekintett az épületbe, gyönyörű hangversenyhez jutott; fűrészes és kalapács, gyalu és szekerce dolgozott a világot ábrázoló deszkákon, a fűrő-faragó emberek jobbra-balra taszigáltak egy-egy fantasztikus alakot, ki papírköteggel kezében a színpadra tévedt”. Néhány óra múltán a csoda-csarnok mégis kitérült a nagyérdemű előtt; urak, asszonyságok, arisztokraták és kétkeziek, diákok és kereskedők, vagyis a nemzet ünnepévé emelkedett az este. Jókai Mór is idézi Vörösmarty emelkedett tudósítását: “De e zajtalanságban ámulat, mély érzelem s egy magát becsülő népnek méltósága volt!” Hubay Miklós *Nemzeti színjátszás – drámai magyarság* című röpiratában történelmi dimenzióban láttatja az ünnep súlyát: “...az egykorú közönség tapsolt e nagyszerű és igéző látományhoz. Thespis kordélya méltósággal indult... Az álomból, költői szóból és festett vásznakból feltetézett kelléktár valóban piedesztál volt, méreteiben méltó egy Napóleon utáni honfoglaláshoz, de bizony nem lett diadal szekere...”

8. A bérelt kórház hamarosan szűknek bizonyult a megnövekedett feladatokhoz képest és a közelben az ősz utcában (ma Szentkirályi utca) saját házat építtetett a kórház egyesület Zitterbarth Mátyás építésszel, ahol az intézet 1845-1883 között működött. Megemlíthető, hogy a XIX. század első felében az utcaneveket még kisbetűvel írták.

Zitterbarth Mátyás (Pest, 1803 – Pest, 1867. nov. 14.): építész. Az Ausztriából Pestre települt ~ építészcsalád legjelentősebb tagja. Lakóházak tervezésén kívül nevéhez fűződik a Pesti Magyar Színház (régii Nemzeti Színház, Kerepesi, ma Rákóczi út, 1835–37, lebontva) építése, amely kultúrtörténeti jelentőségén kívül építészetileg is figyelemre méltó, valamint a pesti Vármegyeháza nyugati tömbje (1838 – 41), amelynek homlokzati és árkádos udvari kialakítása egyaránt egyéni elképzeléseiről tanúskodik. 1841 – 42-ben a Vakok Intézetét, 1845-ben az egykori pesti szegénygyermek-kórházat építette. A pesti klasszicista építészetnek Pollack Mihály és Hild József után legjelentősebb mestere volt.

Megyeháza, Budapest

A Vármegyeháza kétemeletes, háromhomlokzatos, klasszicista épület, három udvarral. Ifj. Zitterbarth Mátyás építette 1838-1841 között, a Semmelweiss utcai szárny Hofrichter József munkája (1829-1832).

Valamikor - a XIX. század elejétől - itt működött Nemes Pest Vármegyének közigazgatási hivatala, itt volt közgyűlésének díszes, s börtönének kevesebb gonddal formált helyisége. Legszebb része az 1838-41 között átépített árkádos és oszlopsoros klasszicista első udvara, és az ehhez vezető oszlopos kocsibehajtó kapuzat, kapualj.

A vasúti építészet legértékesebb műemléke (2002.10.28 – Népszabadság)
Magyarországon az 1832-1836-os országgyűlés alkotta meg az akkor még világújdonságnak számító vasúti közlekedés meghonosításának jogi alapjait. Az első reformországgyűlés kijelölte a vasútépítés fő irányait, a vállalkozóknak adómentességet biztosított, és lehetővé tette a szükséges területek kisajátítását. Az első, Pozsony-Pest-Debrecen vonalat a Középponti Vasúttársaság kezdte kiépíteni 1844-ben, Pestről egyszerre két irányban. Természetesen itt, az ország tényleges fővárosában helyezték el a vasútüzem fő létesítményét, az Indóházat (pályaudvart) is. Az ehhez, illetve a vágányokhoz szükséges területet a város ingyen engedte át. A magisztrátus a váci, illetve a szolnoki vonalnak külön állomást akart építtetni, hogy

Pesten kénytelenek legyenek kirakni az árukat, illetve kiszállítani az utasokat (hogy a város ki ne maradjon a vasút hasznából). A társaság természetesen elzárkózott az ésszerűtlen követelés elől, s csak annyiban engedett, hogy az Indóház ún. fejállomásként épült meg, azaz a vonatok nem haladhattak át egyszerűen a városon. A Paul Eduard Sprenger hadmérnök által tervezett, a klasszicista építészet jegyeit hordozó csarnok 27 méter széles és 142 méter hosszú volt. A hatalmas épület mély benyomást tehetett a pestiekre, hiszen még ezt megközelítő méretű fedett teret sem láthattak itt addig. Az oldal homlokzatokat úgy alakították ki, hogy az osztatlan terü csarnok kívülről kétszintesnek tűnt. A főhomlokzaton öt nagy íves kapunyílás fogadta az utasokat, az öt befutó vágánynak megfelelően. A csarnokhoz mindkét oldalon kisebb építmények (pénztár, váróterem, illetve a forgalmi helyiségek) csatlakoztak. A XIX. század közepének Pest-Budáján a modernitás kiemelkedő szigetének számító pályaudvar területén 21 üzemi épületet (mozdonyszínt, raktárakat, műhelyeket) is építettek jó nevű pesti építészek, Kasselik Ferenc és ifj. Zitterbarth Mátyás tervei alapján. (Egyébként - jó magyar szokás szerint - az első magyar vasút, a Pest-Vác közötti szakasz 1846. július 15-i ünnepélyes megnyitójára még nem készültek el teljesen az épületek.) Buda és Pest egyesítésekor viszont már készen állt az a vasúthálózat, amely tükrözte és egyben tovább erősítette Budapest gazdaságának - elsősorban kereskedelmének - központi szerepét. Itt futottak össze azok a fővonalak, amelyek a fővárost összekötötték a magyarországi nagy városok többségével. A vasutakat, illetve a hozzájuk tartozó pályaudvarokat építő magántársaságok azonban az egymás közti kapcsolatra való